

Una inscripció mètrica medieval a Sant Esteve de Vilacolum

Per JAUME GODOY i ANTONI COBOS

A la façana sud de l'església de San Esteve de Vilacolum, hi ha una làpida del segle XIII molt interessant, que ja ha estat objecte de comentari al full parroquial d'aquesta església, el 13 de maig del 2000. La làpida amida 96 cm d'ample per 46 cm d'alçada. El text està dividit en 12 línies. A les onze primeres, que són versificades, es pot observar clarament la interpunció, que consisteix en tres punts verticals a començament de línia, al centre del vers marcant la cesura, i al final del vers. La darrera línia, l'única no versificada, ens indica la data. Aquí la interpunció és a començament i final de línia i després de cada mot.

Pel que fa al mòdul de les lletres, aquestes amiden 21-22 mm d'alçada per 10 mm d'amplada de promig. Hi ha, però, una S a la vuitena línia que és més ampla que la resta, ja que fa 30 mm d'amplada. El lapidari ha sabut repartir el text de forma molt regular, de manera que no hi ha diferències significatives quant a la mida i la separació de les lletres, llevat de la S esmentada; fins i tot els marges són molt regulars.

Transcripció.⁽¹⁾

: IACET YAQUESIus IN TUMBA ISTA : QUI CONDAM FUIT SACRiSTA :
: HUIUS LOCI ET LEGAVIT : IN HAC DIE ET ROGAVIT :
: UNDECIM PRESBITEROS HABERI : HAC EIS IUSSIT OFERRI :
: SEX MALGURENSES UNI : ET SACRISTA DE COMUNI :
: UT SERVIAT SUPRADICTIS : TRES HABEAT DE PREDiCtIS :
: HABEAT TRESQue LEVITA : ET FACIAT QUE SUNT SCITA :
: HEREDES ISTE LEGAVIT : UT COMPLEANT Quod MANDAVIT :
: OPERIS PROCURATORES : ANNUATIM UT MAIORES :
: VULT INSUPER UT STABILITus : MATRIS XRistI Non SIT OBLITus :
: SUOS PROVENTus CONGREGARE : IN MENSE MISSAm CELEBRARE :
: ET RECOLLAMINI QOD EST DiCtuM : SIT NOMEN DomiNI BENEDICTUM :
: XI : KALendas : DECEMBRIS: ANNO: DomiNI: M : CC : LXXX : I :

1. Per a la transcripció mantenim la grafia de la làpida. Les abreviatures, assenyalades a la inscripció amb una ratlleta horitzontal, són escasses i molt habituals per l'època: *dictum* per *dictum*; *dni* per *domini*, etc. Les hem desenvolupat totes i les transcrivim en lletra minúscula i cursiva.

Tal com hem dit al començament, aquesta inscripció té la particularitat de ser versificada, ja que està escrita en versos leonins. Veiem-ne la distribució del text tot mantenint els versos i marcant la cesura central:

Iacet Yaquesius in tumba ista,	qui condam ⁽²⁾ fuit sacrista,
Huius loci et legavit	in hanc die et rogavit
Undecim presbiteros haberi	hac ⁽³⁾ eis iussit offerri
Sex malgurensis uni	et sacrista de comuni ⁽⁴⁾ .
Ut seruiat supradictis	tres habeat de predictis,
Habeat tresque leuita	et faciat que sunt scita.
Heredes iste legavit	ut compleant quod mandavit,
Operis procuratores	annuatim ut maiores,
Uult insuper ut stablitus	matris Christi non sit oblitus,
Suos prouentus congregare	in mense missam celebrare
Et recollamini qod ⁽⁵⁾ est dictum,	sit nomen domini benedictum.

IX kalendas decembris, anno domini MCCLXXXI.

La traducció que proposem, també versificada, és aquesta:

Jaquesi en aquesta tomba està,	qui en altre temps fou sagristà
D'aquest lloc, i disposà	en aquell dia i demanà
onze sacerdots tenir	i ordenà a ells oferir
Sis monedes a cadascú,	i al sagristà el que és comú.
Per servir al que hem dit,	retingui tres dels predits,
tres siguin per al servent	i que faci el que és escaient.
Als hereus ordenà	d'acomplir el que manà,
De l'obra vol procuradors,	anuals com els majors,
I la casa de la mare de Crist	que no caigui en l'oblit,
Els seus fidels congregar	i missa mensual celebrar
I recordeu el que hem dit:	que el nom del senyor sigui beneït.
Onze de les calendes de desembre	de l'any del senyor 1281 ⁽⁶⁾ .

Mètrica

Els versos utilitzats són els anomenats versos leonins, amb cesura i rima interna, o sigui al final de cada hemistiqui: *ista / sagrista; legavit / rogavit*, etc... Aquesta forma mètrica que derivava en última instància de l'hexàmetre llatí, ja s'ha consolidat al segle XI i el vers ha passat a ser accentual en

2. En comptes de *quondam*.

3. En comptes de *ac*.

4. En comptes de *communi*.

5. En comptes de *quod*.

6. O sigui, 21 de novembre de 1281.

comptes de mètric, amb una gran tendència cap a l'isosil·labisme⁽⁷⁾, tal com es pot observar en la nostra làpida, on els versos queden repartits en hemistiquis de 7+7 (v.2), 8+8 (vv. 5, 6, 7 i 8), 9+9 (vv. 9 i 10) 10+10 (v.11), tot i que en alguns casos hi ha un cert desequilibri entre les dues meitats del vers: 10+8 (vv. 1 i 3), 7+8 (v. 4).

No falten paral·lismes d'aquesta inscripció en altres làpides de la mateixa època, com la del canonge Ramon de Montagut (1281)⁽⁸⁾:

Iste loco tuto	iacet R. de Montecauto
Hic altare cruce	Narcissi quem peramavit
Uirginis et luce	candele condecoravit
Canonique satis	panem creuit bene gratis
Mensibus in uernis	quo iungitur ipse supernis
Spiritus in celis	manibus traitur Michaelis
Gaudeat iste tamen	cum sanctis omnibus, amen.
Antoni festo	decidens funere mesto
Anno milleno	C bis simul octuageno
Primo de mundo	resiluit pectore mundo.

En aquest poema podem observar com els versos leonins són el més usats, amb la particularitat de ser *versi caudati*, amb rima *cruce / luce* i *peramavit / condecoravit*. En canvi, l'autor no ha tingut tanta cura en l'equilibri dels hemistiquis de cada vers.

Igualment d'abundant són els paral·lismes literaris, especialment amb els poemes del cançoner de Ripoll. Dels molts exemples que s'hi poden trobar, destacarem per la seva similitud el num. 5 de l'edició de J. Moralejo⁽⁹⁾:

Luna uelut stellas	sic uincis, amica, puellas
Mente tibi pura	quare cupido bona plura
Corde tibi puro,	uirgo, per nuimna iuro:
Ardet ut in lignis	succensus maximus ignis,
Sic mea mens ardet;	moriar, si quid uolo tardet.
Me tuus ardet amor;	transcendet ad ethera clamor,
Ni sanes mentem	pro te uulnus patientem.
Semper corde manes;	decet ut mea pectora sanes.
Des mihi, uirgo, mori, si non concedis amori.	
Pelle, precor, mortem, uite serua mihi sortem.	

7. Vid. NORBERG, Dag, *Manuale di latino medievale*, trad. M. Oldoni, Florència, 1974, pag. 94 i 97.

8. Vid. MARQUÈS, J.M., *Revista de Girona*, num. 191 (1998), pag. 32-38. En aquest article es recullen altres inscripcions contemporànies.

9. *Cancionero de Ripoll*, edició de J. Moralejo, ed. Bosch, Barcelona 1986, pag. 190.